

tradičnej ansámbovej hudby na Slovensku (možno trochu ľutovať, že súčasťou publikácie nie je CD príloha), a to z niekoľkých dôvodov – nielen preto, že ide o jednu z mála knižných publikácií tejto bádateľskej sféry etnomuzikológie za posledné roky. Prvým z nich je objekt výskumu a spôsob uchopenia témy. Kniha ponúka zasvätený pohľad na osobitý typ ľudovej hudby naozaj špecifického lokálneho aj regionálneho významu. Ľudová hudba Samka Dudíka totiž síce celkom jednoznačne vychádzala z hudobnej a interpretačnej tradície Myjavu a jej blízkeho okolia (k týmto koreňom sa svojou činnosťou prostredníctvom Samka Dudíka aj opakovane vracala a utvrdzovala sa v nich ako interpretačne, tak aj repertoárovu), napriek tomu však, takpovediac, „nezodpovedá“ všeobecnému modelu ľudovej hudby, s ktorým pri etnomuzikologickej práci primárne operujeme. Adekvátne odborné spracovanie problematiky si preto vyžadovalo štúdiom širších historicko-politických kontextov urbánneho prostredia, presahujúceho hranice Slovenska a dobu, v ktorej S. Dudík aktívne pôsobil.

Druhým dôvodom je mimoriadne rozsiahla materiálová báza, ktorú mala autorka pri svojej práci k dispozícii, resp. ktorú sa jej podarilo počas niekoľkých rokov zhromaždiť

a dôslednosť, s akou pristupovala k jej systematizácii a analýze. Sčasti ide o materiál, ktorý je podľa všetkého len ťažko dostupný. Obrazová zložka publikácie sa preto stáva významným materiálovým zdrojom. V každom smere je publikácia veľmi dobrým príkladom synkretickej a z metodologického hľadiska špecifickej, syntetizujúcej práce, vyžadujúcej si dlhodobý a sústredený výskum.

Posledným dôvodom je jazyková, štylistická stránka. Autorka celkom jednoznačne zvolila taký vyjadrovačiaci aparát, ktorý svojou zrozumiteľnosťou publikáciu ľahšie sprístupňuje bežnému čitateľovi. Všeobecné, z odborného hľadiska pomerne bazálne poznatky, osvetľujúce základné aspekty existencie a vývoja ľudovej hudby a tanca na Slovensku síce nepomáhali informačnej koncízности niektorých častí textu, pomohli však profílovať celú publikáciu ako dielo čitateľsky pútavé a zaujímavé aj pre menej zainteresovaného čitateľa. Celkovo však ide o odbornú prácu výnimočnú a v rôznych smeroch využiteľnú pri ďalšom výskume a dotváraní komplexného obrazu o hudobnej tradícii Myjavsku, resp. problematike kultúrnych (hudobných) väzieb medzi Moravou a Slovenskom.

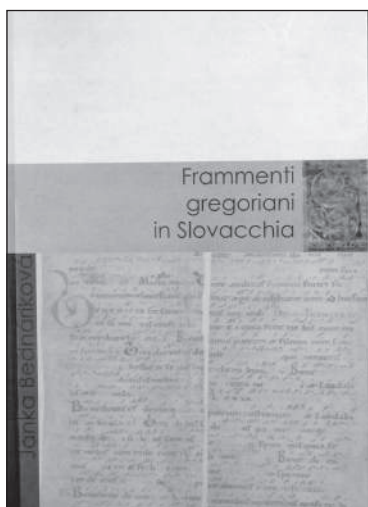
Jana Ambrózová

Janka Bednáríková: Frammenti gregoriani in Slovacchia. Frammenti ȣekopisȣw gregoriańskich na Słowacji

Lublin : Norbertinum, 2009, 154 s. ISBN 978-83-7222-371-5

Výskum stredovekej hudobnej kultúry z územia Slovenska napreduje v poslednom období míľovými krokmi vpred. Po publikovaní digitálnych edícií bratislavských antifonárov I – V (2002 – 2007) a pramenných edícií spišských rukopisov (2006, 2008) sa do popredia pramenných výskumov dostalo aj spracovanie fragmentárne zachovaných materiálov. V rámci projektu Agentúry pre vedu a vývoj (APVV) č. APVV-51-043605 *Pramene stredovekej cirkevnej hudby na Slovensku* riešeného na Ústave hudobnej vedy SAV (E. Veselovská)

a na Katolíckej univerzite v Ružomberku (R. Adamko, J. Bednáríková) prebiehal od roku 2006 systematický výskum stredovekých notovaných materiálov zo všetkých archívnych, muzeálnych a knižničných inštitúcií z celého územia Slovenska, spojený s ich detailnou evidenciou, analýzou, vyhodnotením a digitalizáciou. V súčinnosti so staršími prácami slovenských alebo zahraničných autorov (R. Rybarič, J. Sopko, J. Szendrei, L. Vajdička, Z. Czagány) a v kontexte novonájdených notovaných pamiatok vznikol priestor na

spracovanie a publikovanie nových informácií o stredovekých notovaných materiáloch z nášho územia. Preto boli v poslednom období publikované 3 katalógy stredovekých prameňov na Ústave hudobnej vedy SAV (E. Veselovská – 2 katalógy bratislavských rukopisov: 2002 a 2006, katalóg z Modry a Sv. Jura: 2008) a 3 katalógy na Katolíckej univerzite v Ružomberku (J. Bednáriková – recenzovaný katalóg fragmentov s bezlinajkovými notáciami: 2009, katalóg fragmentov z evanjelickej knižnice v Levoči: 2010 a katalóg zlomkov z archívno-knižničných fondov Bardejova, Prešova a Levoče: 2010).

V metodologicky konštruktívnom spracovaní najstarších hudobných pamiatok z územia Slovenska považujeme publikovanie stredovekých notovaných rukopisov vo forme katalógov za základný a priam nevyhnutný krok, ktorý sa nedá obísť. V posledných systematických dejinách hudobnej kultúry z územia Slovenska (1984, 1996) sa totiž konkrétne pramene spomínali len okrajovo, bez bližšej špecifikácie základných znakov a charakteristík (liturgický obsah, notácia a pod.). V oblasti dejín výtvarného umenia alebo kodikológie je úplne samozrejým krokom publikovanie materiálov práve vo forme katalógov (P. Brodský, S. Petr, J. Sopko, K. Haidinger a i.). Z dôvodu špecifických vlastností stredovekých notovaných kódexov a fragmentov, potreby ich detailného, priam minuciózneho popisu,

analýzy a komparácie, pokladáme preto katalógové spracovanie najstarších notovaných pamiatok z nášho územia za nevyhnutný stupeň výskumu, spracovania a publikovania informácií nášho kultúrneho dedičstva.

Publikácia J. Bednárikovej je svojím charakterom a spracovaním prehľadným katalógom 17 najstarších notovaných fragmentov z územia Slovenska z časového obdobia od konca 11. až do začiatku 14. storočia. Spracované zlomky tvorili časť dizertačnej práce J. Bednárikovej (*Frammenti gregoriani in Slovacchia. Estratto della Tesi per il conseguimento del Dottorato in Canto Gregoriano, Sezione seconda*), ktorú obhájila na Pápežskom inštitúte pre sakrálnu hudbu v Ríme (Pontificio Istituto di Musica Sacra, školiťel prof. Nino Albarosa, recenzenti: V. Miserachs, D. Saulnier, N. Tangari, R. Cilia, S. Barbagallo), pričom tretí diel práce (*Sezione terza*) bol publikovaný v roku 2010 vo vyššie spomínaných dvoch samostatných zväzkoch fragmentov z evanjelickej knižnice v Levoči a z archívno-knižničných fondov Bardejova, Prešova a Levoče.

Malým hendikepom metodického spracovania monografie je skutočnosť, že podľa predpisov a smerníc rímskeho Inštitútu pre sakrálnu hudbu publikácia v rámci obsahu (*Indice*) zachováva štruktúru dizertačnej práce (*Bibliografia, Introduzione, Sezione prima, Sezione seconda, Sezione terza, Conclusione + Register degli incipit di brani*). Táto štruktúra však nekorešponduje s obsahom a predmetom publikácie, keďže ani prvá časť (*Sezione prima*), ani spomínaný tretí diel dizertácie (*Sezione terza, Frammenti Gregoriani con notazione diastematica*) o fragmentoch zo štátnych archívov v Bardejove, Prešove a Levoči a z Knižnice evanjelického a. v. cirkevného zboru v Levoči, sa v monografii nenachádza. Napriek tejto skutočnosti je publikácia obrovským a mimoriadnym počinom v slovenskej muzikológii.

Formová štruktúra publikácie pozostáva z aktuálnej, celoeurópsky orientovanej bibliografie (*Fonti, Libri e riviste*), nasleduje zoznam skratiek a krátky úvod (*Introduzione*) so stručným popisom historických východísk, metodiky a metodológie notačných

škól na Slovensku. Nasleduje druhá, ťažisková časť monografie *Sezione seconda* (podľa predpisov a podmienok udelenia doktorátu na Inštitúte mala byť publikovaná len najdôležitejšia časť práce).

Hlavným predmetom a cieľom monografie bolo sprístupnenie všetkých známych stredovekých notovaných fragmentov s bezlinajkovou (adiastematickou) notáciou z územia Slovenska, ktoré už boli publikované (Z. Czagány, R. Rybáříč, J. Sopko, J. Szendrei, L. Vajdička, E. Veselovská), prípadne boli nájdené a identifikované počas terénnych výskumov v poslednom období.

Sedemnást stredovekých zlomkov, ktoré sa dnes nachádzajú v 7 slovenských mestách (Bratislava, Martin, Kremnica, Bardejov, Modra, Levoča a Košice – nezvestný fragment) sprístupňuje autorka absolútne presne a mimoriadne detailne. Základným pokladom a prínosom publikácie je racionálna presnosť a úplnosť údajov o každom rukopise. Po úvodnom kodikologickom popise pamiatky nasleduje komentár k liturgickému obsahu, za ktorým je uvedený bezchybný, plnotextový prepis prameňa v pôvodnej podobe (zachovanie riadkovania, farebné odlišenie rubrovaných skratiek, prepis v modernej latinčine, doplnenie pôvodného textu v prípade nečitateľnosti alebo poškodenia fragmentu). Zlomky sú presne liturgicky identifikované a zaradené, pričom všetky spevy sú uvedené v záverečnom incipitovom registri. Po prepise nasledujú komparatívne tabuľky. V prípade omšových spevov sa konkrétne sledy nápevov porovnávajú s použitým radením v *Antiphonale Missarum Sextuplex* (Hesbert 1935), pri oficiových spevoch sú varianty fragmentov porovnávané s liturgickými poriadkami edícií *Corpus Antiphonalium Officii* alebo *Corpus Antiphonalium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae* (Cao I – IV: Hesbert 1963 – 1970; CAO-ECE Bamberg, Ostrihom, Praha, Salzburg 1988, 1990, 1994, 1996, 2002, 2004). Posledným bodom jednotlivých popisov je analýza jednotlivých neumových štruktúr, ktoré sa používali v danom rukopise. Nesmiernou výhodou publikácie je zaradenie čiernobielych alebo farebných fotoreprodukcí priamo k popisom materiálov. Niektoré

fotoreprodukcie sú síce nevyhovujúcej kvality, napriek tomu je možná ich okamžitá identifikácia a komparácia. Z omšových kníh sú v publikácii spracované 4 fragmenty z misálov a 4 z graduálov. Z oficiových liturgických kníh pochádza 1 zlomok z antifonára a 8 fragmentov je z breviára. Najväčší počet prameňov s bezlinajkovým systémom sa nachádza v Bratislave (2 zlomky v Archíve mesta Bratislavy, 2 v Slovenskom národnom múzeu – Hudobnom múzeu, 2 v Slovenskom národnom archíve a 2 v Ústrednej knižnici Slovenskej akadémie vied – v Študovni rukopisov a starých tlačí). Všetky spracované rukopisy dokumentujú rôzne varianty nemeckého bezlinajkového neumového písma (*adiastematica di tipo germanico*, v staršej literatúre uvádzané aj ako sanktgallenská notácia), ktoré bolo dominantnou notáciou v našom a okolitom geografickom priestore (Stredná Európa: dnešné Slovensko, Čechy, Poľsko, Rakúsko, Maďarsko a i.). Bol to takmer výlučne používaný notačný systém na našom území od konca 11. do konca 13. storočia (v 12. storočí sa začínajú ojedinele objavovať rukopisy s domácim – ostrihomským diastematickým systémom, napr. *Prayov kódex*). Napriek hĺbkovej analýze jednotlivých prvkov zachovaných fragmentov (liturgia, notácia) je dnes nemožné definitívne určiť, či boli spracované pramene na naše územie privezené len vo svojej sekundárnej funkcii (obaly kníh mladšieho obdobia), alebo na našom území aj vznikli (benediktínske skriptória pod vplyvom rakúskej notátorskej tradície okruhu Salzburg alebo juhonemeckej tradície okruhu Passau, Regensburg). Fragmenty s omšovou liturgiou neposkytujú priestor na väčšiu špecifikáciu oblasti, kde sa používali (dodržiavaný liturgický poriadok sa neodkláňa od centrálného poriadku). Obsah zlomkov s oficiovou liturgiou však poukazuje na nadväznosť našich najstarších prameňov na cirkevné tradície nemecko-rakúskych oblastí (Bamberg, Salzburg) alebo ojedinele Čiech (*Breviario Bardejov* 1685).

Mimoriadne vyzdvihnúť treba najmä absolútny bombónik katalógu. Ide o detailné popisy nepublikovaných fragmentov z Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine. Miniaturne zlomky

fragmentov *Breviára B I/17* a *Graduálu B I/16* boli objavené na väzbách kníh z mladšieho obdobia a boli reštaurované v rámci projektu APVV Slovenskej národnej knižnice *Prieskum, konzervovanie a kultúrno-historické zhodnotenie pergamenových dokumentov v Slovenskej národnej knižnici*. Mimoriadne miesto v dejinách hudobnej kultúry na Slovensku zastáva najmä zlomok *Graduála B I/16*, ktorý J. Bednáríková dotovala do 12. storočia. V rámci spracovania stredovekých pergamenových väzieb zo Slovenskej národnej knižnice v Martine počas spomínaného projektu APVV sme ho v spolupráci s J. Šedivým dotovali do poslednej tretiny 11. storočia (E. Veselovská, J. Šedivý 2010). V kontexte všetkých publikovaných fragmentov a kódexov z územia Slovenska považujeme práve tento zlomok za najstarší zachovaný rukopis s nemeckou bezlínajkovou notáciou z nášho územia a vôbec najstarší notovaný zlomok, ktorý sa v súčasnosti nachádza v slovenských archívnych alebo knižničných inštitúciách. Fragment zachytáva časť *proprium de sanctis* zo sviatku sv. Vavrinca, sv. Tibúria a sv. Eusébia. Charakteristické tvary tohto na Slovensku ojedinelého variantu nemeckej bezlínajkovej notácie sú s náznakmi diastematizácie neumových tvarov. Štruktúrálna výstavba neum

sa približuje formám, ktoré sa používali v rukopisoch druhej polovice 11. storočia (1050 – 1060) v St. Gallen (*Cod. Sang. 374; Cod. Sang. 378; Cod. Sang. 380; Cod. Sang. 484; Sekvenciár A-Wn 1043*; Rakúska národná knižnica vo Viedni *Cod. 1043*).

J. Bednáríková po prvýkrát publikuje aj fragment *Misála 926-928* z Evanjelickej knižnice v Levoči z 13. storočia, ktorý zachytáva časť omšovej liturgie s notovaným spevom *communio Redime me Deus Israe* a *graduale Exaltabo te Domine*.

Napriek konštatovaniu, že Janka Bednáríková ponúka len 3 nové, ešte nespracované a nepublikované pramene, predstavuje katalóg nenahraditeľnú a nesmierne cennú publikáciu. Okrem pripomienky, že by sme namiesto nekvalitne publikovaných fotografií ocenili kombináciu publikovania obrázkov s finančne nenáročnou CD prílohou s kvalitnými reprodukciami rukopisov, niet popisom prameňov čo vytknúť. V budúcnosti sa tiež veľmi tešíme na hodnotiace štúdie a monografie autorky, kde očakávame systematické vyhodnotenie a porovnanie spracovaných materiálov v kontexte celoeurópskych dejín stredovekej hudobnej kultúry.

Eva Veselovská

Marta Toncrová – Lucie Uhlíková (eds.): *Písně z Kopanic. Ze zápisů Josefa Černíka*

Brno : Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., Praha – Pracoviště Brno, 2010, 430 s. ISBN 978-80-87112-38-0

Vydávanie piesňových zbierok je zo strany členov folklórneho hnutia, pedagógov a nadšencov pre ľudovú pieseň veľmi sledované a je po ňom trvalý dopyt. Dnes, keď je prakticky nemožné zaznamenať tradičné ľudové piesne v ich domácich regiónoch, stávajú sa staršie piesňové zbery jedným z hlavných zdrojov hudobného materiálu pre činnosť folklórnych súborov, speváckych skupín, ľudových hudieb či pedagógov, ktorí v školách pracujú i s ľudovými piesňami. Tí, ktorí v praxi využívajú hudobnofolklórny

materiál, by so zbierkami mali vedieť pracovať o to kvalifikovanejšie, o čo kvalitnejšie je pripravené ich vydanie a sprievodné texty. Aj z tohto dôvodu predstavuje publikovanie piesňových zberov pre editorov ťažkú úlohu, ako zostaviť čo najreprezentatívnejší hudobný materiál, zachovať zámer zberateľa, a pritom sa k jeho zápisom postaviť kriticky a výsledok v zrozumiteľnej podobe predložiť verejnosti.

Brniansky kabinet Etnologického ústavu Akademie věd ČR vydania piesňových zberov